

שמעתיא עמיקתא

גליון תמוז | ראש השנה | תשפ"א | קהילת הניכוי הישבות | רמות ב'

לקבלת

הלכות מצויות לתקיעת שופר
ניתן לשלוח בקשה לכתובת שבגב הגליון

הלכות מצויות לראש השנה

ערב ראש השנה

תענית

נוהגים להתענות בערב ר"ה. [ש"י"ע (רס"י תקפ"א סעי' א)]. וא"צ קבלה ולא השלמה, ואין קורין בו ויחל. [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק טו)]. וי"א שמתענים עד חצות. [בה"ל (ס"י תקס"ב ד"ה עד שיצא) בשם הפמ"ג. וכ"כ שאילת יעביץ (ח"ב ס"י קמ"ז)]. וי"א שנהגו עד ב' או ג' שעות אחר חצות. [נסוד ושרש העבודה (שער המים פ"ה)]. ועכשיו רבים נוהגים להתענות עד זמן מנחה גדולה, ומתפללים מנחה לפני שאוכלים כדי לומר תפלת ענו, שאם כבר אינו מתענה אינו יכול לאומרו. [מ"ב (ס"י תקס"ב ס"ק ז)]. אמנם הש"ץ אין אומר ענו בחזרת התפלה. [רמ"א (ס"י תקס"ב סעי' א)].

להתפלל ביחידות ע"מ לומר ענו ולאכול לאחר מכן

אם אין לו מנין, לא יתפלל ביחידות כדי שיוכל לומר ענו, אלא יאכל לפני מנחה ואח"כ יתפלל בצבור ללא תפלת ענו. [נא"פ למגן (ס"י תקפ"א, עג) והגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ג אות כז)].

במקום סעודת מצוה

אם חל ברית מילה בערב ר"ה, מצוה על בעלי הברית לאכול. והם אבי הבן, הסנדק והמוהל. [רמ"א (שם) וס"י תקס"ח סעי' ב]. וכן הדין למי שהזמינו בעה"ב. [מ"ב (ס"י ק"ט)]. וכן כל שמשותף בסעודת מצוה או סיום מסכת יכול לאכול ולא להתענות. [מ"ב (ס"י תקס"ב ס"ק טו) והגרש"א זצ"ל (שם אות כז)]. וכן הוא בארחת רבינו (ח"א וח"ב והשלמות בח"ג) ועיי"ש (ח"ד אות סא) שנשים הנהגות לצום אם טועמות אפילו בביתם משאריות של סיום אינן צמות. ועיי' בזה ברמ"א (ס"י תקס"ח סעי' ב)].

חולה קצת

חולה קצת פטור מלהתענות, אלא שיי"א שעליו לעשות התרת נדרים ע"מ להתיר האכילה. ויש מקילים בזה. [מ"ב (ס"ק יט)]. ואם אינו מוצא מי שיתיר לו, בשעת הדחק יש להקל בזה. [שעה"צ (אות לג)].

הלש

בזמננו שהדורות חלופים לא נהגו כולם להתענות תענית זו, ומי שחלש אינו מתענה. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש מועדים פ"ג אות כז)].

טעה ואכל

מי שטעה ואכל צריך להשלים התענית. [עיי' בשו"ע (רס"י תקס"ח) ובמ"ב שם וס"י תקמ"ט ס"ק א]].

דיני התפילות ותקיעת שופר

תחנון (בסליחות, בשחרית ובמנחה)

נופלים על פניהם באשמורת סליחות. [שו"ע (רס"י תקפ"א סעי' א)]. אף אם נמשכו הסליחות עד היום, מפני דרוך פעמים רגילין לסיים קודם עלות השחר, תקנו לנפול אף אם אירע פ"א שממשך על היום. [מ"ב (ס"ק כג)]. ועיי' במ"ב בס"י קל"א ס"ק י"ט שכת' שלא נופלים על פניהם בער"ה אם נוהגים בימי הסליחות להאריך עד היום. [יש לנהוג לאומרו אף במנינים שמתחילים לכתחלה הסליחות ביום. [הגר"ח"ק שליט"א (אשי ישראל פמ"ה הגה סח)]. אולם בתפלת שחרית ומנחה אין נופלים על פניהם. [שו"ע (שם)].

תקיעת שופר

אין תוקעין בשופר בער"ה. [שו"ע (ס"י תקפ"א סעי' א)], ע"מ להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה [ואף כשחל יום א' של ר"ה בשבת ג"כ אין תוקעין בער"ש]. ומ"מ מותר לתקוע להתלמד, ולכתחלה יעשה כן בחדר סגור. [מ"ב (ס"ק כד)].

מנחה

צריך להזהר להתפלל תפלת מנחה של ערב ר"ה בכוונה גדולה, ומאריכין בה קצת מאחר שהיא תפלה אחרונה של השנה. [מט"א (ס"י תקפ"א אות נז)].

התרת נדרים

בערב ר"ה

נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ר"ה כדי להנצל מעונש נדרים. [חיי"א (כלל קל"ח אות ח)]. ויש נוהגים לחזור להתיר הנדרים פעם שנית בערב יו"כ. [מט"א (שם) סוף אות מט]].

התרה לפני שלשה או עשרה

עושים ההתרה לפני ג' גדולים. אפילו הם קרובי משפחה. [שו"ע (יו"ד ס"י רכ"ט סעי' א)]. ונוהגים שהמתירים יושבים והנודר עומד. [ש"ך (שם) ס"ק טו)]. ויש נוהגים לעשות התרה זו לפני עשרה אנשים [כיון שאומרים בין בהק"ץ בין בחלום, והנודר בחלום צריך יו]. [עיי' בדת תורה (ס"י תרי"ט על סעי' א)].

לפני נער שלא נתמלא זקנו

המתירים צריכים להיות גדולים שנתמלא זקנם. [רע"א (מ"י ק"י ס"י עג) מובא בפת"ש (ס"י רכ"ט ס"ק ב)]. וכ"כ בבחרת בחיים (ס"י כא) שלא סומכים על חזקה דרבא בזה. וכן פסק השבט הלוי (ח"ד ס"י נד אות ד)].

בלשון שמבין

צריך כל אדם להזהר שיבין מה שהוא אומר, וע"כ מי שאינו מבין לשון הקודש עליו לאומרו בשפה שמבין. [חיי"א (כלל קל"ח אות ח)].

דקדוק לשון

יש המדלגים בנוסח של התרת נדרים "דיינים מומחים" (כשעושים כן לפני ג' הדיוטות). [לוח אר"י (חודש אלול) בשם האדר"ת. אולם עיי' בקט"מ מהר"ח (ח"ג סדר ער"ה עמ' ס) שכתב דאפשר לאומרו דהוא רק דרך כבוד שחשובים עליו כדיינים מומחים]. ויש מדלגים לתיבות "בשם הוי' ברוך הוא" [לוח אר"י (חודש אלול) בשם האדר"ת], ו"אפילו נזירות שמשוין". [לוח אר"י (חודש אלול) בשם האדר"ת. וכן הוא בפת"ש (ס"י רלט ס"ק ו)]. ועיי' בבנין ציון (ח"א ס"י פא) שכת' ליישב נוסח זה].

עבור אשתו

יש אומרים שאם רוצה האשה לעשות התרת נדרים על ידי בעלה, תמנה אותו שליח וילך בפני ב"ד המתירים ויאמר נוסח התרת נדרים בעדו ובעד אשתו, דהיינו שיאמר בפירוש שנדרנו ונשבענו אני ואשתי, והב"ד יאמר מותרים לכם וכו' בסתם, וכדונתם עליו ועל אשתו. ורק צריך שאשתו תאמר לבעלה מקודם אני מתחרטת על כל נדרים ושבועות ואסורים וקונמות וחרמות והסכמות וקבלות ומנהגים, ואתה תהיה שלוחי ותלך לפני בית דין להתיר לי על כל הנזכר. [רב פעלים (ח"ד או"ח ס"י לד)]. אולם לא נוהגים שהבעל יבקש התרה עבור נדרי אשתו, אלא הנשים סומכות על התרת נדרים של "כל נדרי" שאומרים בתחילת יו"כ. [הגרש"א (אשי ישראל פמ"ה הגה עז, והליכ"ש פ"א אות י), הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי גליון ד הל' התרת נדרים הגה ה) והגר"ק צ"ל (חוט שני ר"ה)].

עבור כמה אנשים יחד

יש נוהגים שכמה אנשים אומרים יחד סדר התרת נדרים. [הגרש"א זצ"ל (ימי הרחמים פ"ב הגה סז)]. וי"א שאין לעשות כן אלא בשעת הדחק. [מט"א (שם) אות מט)].

מופלא סמוך לאיש

מופלא סמוך לאיש [דהיינו קטן מגיל י"ב שנים וקטנה מגיל י"א שנים] שנדרים נדר, לא נהגו להתיר להם. [עיי' בהליכ"ש (ר"ה פ"א אות י ובהגה שם) בשם הגרש"א זצ"ל]. ואם רוצים שיתירו להם עושים להם התרה. [הגר"ק צ"ל (חוט שני ר"ה פ"א הגה א)].

מפירת מודעה

נוהגים בערב ר"ה למסור מודעה לביטול הנדרים. ודי למסורה לפני אחד וא"צ ג' אנשים. [הגרש"א זצ"ל (מבכשי תורה אלול תשי"ג)]. ומעיקר הדין ניתן לסמוך על מודעה זו לענין קבלת דבר מצוה שלא בלשון נדר והתחייבות, וכן הנהגה טובה שנהג ג' פעמים בלא תנאי. [הגרש"א זצ"ל (מנח"ש ק"י ס"י צא אות כ והליכ"ש פ"א אות ט) ועוד פוסקים].

התרת קללות, נזיפות ועין הרע

יש נוהגים לקבץ עשרה בני אדם כדי שיתירו להם קללות ונזיפות ויבטלו ממנו עין הרע, ואם אין לו עשרה יעשה כן לפני שלשה. [החיד"א (צפור שמיר רס"י יב)].

הכנות לראש השנה

כיבוש, תספורת ולבוש

מכבסין ומסתפרין בערב ר"ה. [שו"ע (ס"י תקפ"ב סעי' ד)]. להראות שאנו בטוחין בחסדו יתי שיוצא לצדק משפטינו. ולא ילבש ב"ה בגדים חשובים כבשאר יו"ט כדי שיהא מורא הדין עליו, אלא ילבש בגדים נאים שאינם חשובים כל כך. [מ"ב (שם)].

טבילה / תשעה קבין

יש נוהגין לטבול בער"ה משום קרי. [רמ"א (שם)]. ולא יקדים לטבול עד שעה קודם חצות היום. [מ"ב (ס"ק כ)]. ואם אינו יכול לטבול מאיזה טעם, ישפוך על גופו ט' קבין מים. [מ"ב (שם)]. ויכול לעשות כן ע"י מקלחת המצויה בבית. [שבה"ל (ח"א ס"י כד) ודברי יציב (ח"י ס"י יא)].

קנית מקום לתפלות מכספי מעשר

במקום שאינם מטילים חיוב למתפללים לשלם דמי חבר לביה"כ, מותר לשלמו ממעשר. אולם עבור מקום שבה"כ לימים נוראים, כיון שמי שאינו משלם אינו רשאי לשבת במקום שרצונו לשבת, א"א לשלם ממעשר. אלא שמחמת שהמחיר הנדרש הוא בעיקר עבור החזקת בית הכנסת, ניתן להוציא עד כשמונים אחוז מהסכום ממעשר כספים (והכל לפי הענין). [שמענו מגדולי ההוראה שליט"א. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ג באורך בזה].

ראש השנה

אמירת לשנה טובה לחברו

נוהגין שכל אחד אומר לחברו "לשנה טובה תכתב". [שו"ע (ס"י תקפ"ב סעי' ט)]. ולנקבה יאמר תכתבי ביו"ד. וי"א שיש לומר ג"כ ותחתם. ודעת הגר"א שאין לומר ותחתם. [מ"ב (ס"ק כה)]. וי"א שנוהגים לברך שתכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים. [חיי"א (כלל קל"ח אות ח)]. ויש מוסיפים "לאלתר לחיים טובים ולשלום". [מגן אה"ק (ס"י תקפ"ב ס"ק מט)]. ויכולין לומר לשנה טובה תכתב כו' עד חצות היום. וי"א דדיינים הנ"ל שווים ביום שני. וי"א שביום שני אין אומרים. [מ"ב (ס"ק כה)].

ברכת שהחינו

בהדלקת נרות

אשה הנוהגת לברך שהחינו בשעת הדלקת הנרות, מברכת ביו"ט ראשון. וביו"ט שני תלבש בגד חדש או תניח פרי חדש ואז תברך שהחינו. [מ"ב (ס"י תר"ק ד)]. ואם אין לה תברך בכל אופן. [עיי' בשו"ע (ס"י תר"ט סעי' א) ומ"ב (ס"ק ב)].

בקידוש

בקידוש ביו"ט ראשון מברכים ברכת שהחינו. ובקידוש ליל שני, ילבש בגד חדש או יניח פרי חדש ויברך שהחינו, (משום ש"א שאין אומרים שהחינו דתרווייהו יומי קדושה אחת היא). ואם אין מצוי לו בגד חדש או פרי חדש, עם כל זה יאמר שהחינו. [שו"ע (ס"י תר"ט סעי' א) ומ"ב (ס"ק ב)]. ודעת הגרש"א זצ"ל (מנח"ש ק"י ס"י כ) דפירות חדשים שרוצה לאוכלם בליל א' דר"ה אין כיון להניחם לפניו בשעת הקידוש כדי לפטורם מברכת שהחינו שמברך על היו"ט, אלא יברך עליהם ברכת שהחינו בפניו. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ד].

אכילת הסימנים בסעודה

יהא אדם רגיל לאכול בליל ר"ה (ויש נוהגים כן בבי' הלילות של ר"ה), רוביא דהיינו תלתן, כרתו, סילקא, תמרי, קרא. וכשיאכל רוביא יאמר: יהייר שירבו זכויותינו. כרתו: יכרתו שונאינו. סלקא: ססתלקו אויבינו. תמרי: יתמו שונאינו. קרא: יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו. [שו"ע (סיי תקפג סעי א)].
ויש נוהגין לאכול תפוח מתוך דבש, ואומרים: תתחדש לעיני שנה מתוקה. ומברך עליו העץ (אעי"פ שאוכלה תוך הסעודה) ופוסט הדבש. [רמ"א (שם) ומ"ב ס"ק א]. ואפי' אם אצלו הדבש עיקר הדין כן, עיי בהלכות קטנות (סיי סו) ובש. עמיקתא גליגון קציה].
ויש אוכלים רמונים ואומרים: שנרבה זכויות כרמון. ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה. [רמ"א (שם)]. וכמ"כ אוכלים ראש כבש (וי"א של איל, ואם אין לו יקה ראש מבעל חי אחר), לסימן שנהיה לראש ולא לזנב, וזכר לאילו של יצחק. [שו"ע (שם סעי ב) ומ"ב ס"ק ו].
ויש נוהגים לאכול דג לסימן שנפרה ונרבה כדגים ולא יהיה עין הרע שולטת בנו. [ש"מ"ג (אי"א ריש הסימן)].

אופן אמירת יהי רצון

כשאוכל הסימנים אומר יהי רצון מלפניך כו'. [שו"ע (סיי תקפג סעי א)]. ואומרו בשם השם. [מ"ב ס"ק ב].
ויאמר הבקשה אחר התחלת האכילה, מפני שאסור להפסיק בין ברכה לאכילה. [מ"ב ס"ק ד].
ובדיעבד אם אמר את הבקשה בין הברכה לאכילה אינו הפסק. [א"י ר"י ס"ק ד] והמטה אפרים (אות א)].
ובסימנים שאין מברכים עליהם קודם אכילתם, י"ל הבקשה קודם האכילה. [הגרצ"פ פרנק זצ"ל (מקראי קדש ימים נוראים סיי א)].

סדר הסימנים

יש לברך על התמר, ואם אין לו יברך על הרימון, דהם מין זי. ואם רוצה לברך על התפוח קודם כי כך מנהגו, לא יניח על השלחן הפירות מנז' המינים, וכשמברך על התפוח יכוון להוציא גם אותם בברכתו. [הגרשו"א זצ"ל פ"א אות כז. וכן הוא מהכה"ח (אות יג)].

ברכה על הסימנים שברכתם אדמה

י"א שעת הליקא, הכרתו והקרא, אין מברכים עליהם בתוך הסעודה כיון שהם תבשיל. [הגרצ"פ פרנק זצ"ל (מקראי קדש ימים נוראים סיי ד אות א)].
וי"א שיש לברך ברכת בורא פרי האדמה על הקרא, שזה ודאי לא בא אצלנו מחמת הסעודה, ולפטור בזה שאר המינים. [הגרשו"א זצ"ל (מכתב במחזור המפורש לר"ה עמי 8)].
ויש מסתפקים בדבר, ועל כן סוברים שיש לפוטרים בברכה על דבר שבודאי אינו בא מחמת הסעודה. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פי"ד אות ח) והגרני"ק צ"ל (חוט שני ר"ה עמי מחא)]. ומסתברא כדעה הראשונה.

אכילת דברים המוציגם

יש נמנעים מלבשל בר"ה מיני חומץ בארש"ט וכדומה, ועי"כ האוכלים דגים לסימנא שיפרו וירבו כדגים אין מבשלין אותן בחומץ. [מ"ב (סיי תקפג ס"ק ד וסיי תר ס"ק ד)].

אגוזים, ענבים ופירות שלא נמרו

יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, שאגוז בגימטריא חטא, ועוד שהן מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפלה. [רמ"א (סיי תקפג סעי ב). ועיי עוד טעם בהגהות חת"ס (שם)].
וכמו כן יש מי שאומר שאין לאכול ענבים בר"ה (והטעם ע"פ סוד). [מ"ב (סיי תר ס"ק ד) בשם הגר"א].
ופרי שלא נגמרו אינו סימן טוב לאוכלו. [מ"ב (סיי תר ס"ק ד) בשם המט"א].

שאר דינים הנוהגים בראש השנה

שתיית יין / דין שמחה בראש השנה

ראש השנה אף שהוא יום הדין מ"מ מצוה של "ושמחת בחגך" נהוגת גם בו. [מ"ב (סיי תקצז ס"ק א). ועיי משי"כ בזה במנחת אשר (מועדים סיי ב)].
ויש אומרים שמ"מ אין מקובל לשתות יין בראש השנה חוץ מיין של קידוש. [הגרני"ק צ"ל (חוט שני ר"ה עמי פז)].

תשעה"ב

נכון למנוע עצמו מתשעה"מ בשני לילות של ר"ה אפי"כ היה ליל טבילה ויחזור ויטבול בשחרית. [מ"ב (סיי תקפא ס"ק כו)].
ואף כשאין באפשרותו לחזור ולטבול לא יבטל חיובו. [חיי"א (כלל קלט אות ז) וכה"ח (אות פט)].

שינה ביום

יש נוהגים שלא לישון ביום ר"ה. [רמ"א (סיי תקפג סעי ב)].
וי"א שאחר חצות היום אין חשש. [מ"ב (שם ס"ק ט) בשם הארי"י ז"ל], בין ביום ראשון בין ביום שני. ומי"מ הרוצה להחמיר על עצמן שלא לישון כלל, ביום הראשון הוא היותר נכון. [כה"ח (אות לו)].
וכל זה לענין לילך ולהתחיל לישון ביום, אבל מותר להמשיך שינת הלילה עד הבוקר אפילו אחר עמוד השחר. [הגרשו"א (שם פי"א אות כב) והגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש מועדים פי"ד אות יא), והגרני"ק שליט"א (נור החיים שאלה קז)].
ומי"מ אם כבר נתעורר משנתו אחר עלות השחר, י"א שיש להיזהר שלא לחזור לישון. [הגרני"ק צ"ל (חוט שני ר"ה עמי 8)].

הצריך לישון

מי שהשינה ביום נצרכת לו כדי שיוכל לכון בתפלה כראוי, אין לו להמנע ממנה בימי ר"ה, אלא יישן כדרכו. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"א אות כד), דהא דאמרו דמאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה, זהו דוקא בישר סתם, אבל בכגון דא לא נאמר דבר זח].

להתענות עד חצי היום

מותר להתענות בר"ה ולהתפלל עד אחר חצות, אעי"ג שבשבת ושאר יו"ט הדבר אסור. [מ"ב (סיי תקצז ס"ק א) בשם טערת יקנים].
ואם ר"ה חל בשבת אין להתענות. [מ"ב (סיי תקפד ס"ק ח)].
וי"א שאף בר"ה אין להתענות עד חצות כמו שאר יו"ט. [מעשה רב (מהגר"א סיי רז) ושו"ת התעוררות בתשובה (חי"א סיי רכה)].

טעימה המועילה שלא להיות מתענה

לדעת המחמירים לעיל שאסור להתענות בר"ה כמו שאר יו"ט, או כשר"ה חל בשבת שאסור לכל הדעות להתענות, אם טועם משהו קודם התפלה אינו נחשב מתענה. [מ"ב (סיי רפח ס"ק א)].
ויש מסתפקים אם די בשתיית משקה, או שצריך לאכול דוקא פת בשיעור כביצה. [מפ"י (סיי קנז אי"א ס"ק א)].
ולמעשה יש להקל שדי בשתייה בלבד. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פי"ד אות טו). וכן נהג בעל הקהלות יעקב (ארחות רבנו חי"ב עמי קפא). וכן באלף למגן (ס"ק ב) ובתהגה (שם) מקיל אף על ידי שתיית מים. ובקצות השלחן (סיי צ בדה"ש ס"ק א) כתב שאף אם מוועיל משקה יתכן ששתיית מים אינה בכלל טעימה. ועיי עוד בתשובות והנהגות (חי"ב סיי רעז)].

שכח יעלה ויבוא בברכת המזון

שכח לומר יעו"י בבהמ"ז בסעודת ליל ר"ה, חוזר לראש בהמ"ז. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"א אות יט)].
ואם שכח בסעודת היום, י"א שחוזר וי"א שאינו חוזר. [מ"ב (סיי קפח ס"ק יט)].
ולמעשה לא יחזור, אמנם ישתדל לשמוע מאחר. [באר משה (חי"ג סיי לח אות יג)].
וכ"ז לבני אשכנז, אבל לבני ספרד אין לחזור אף אם שכח בלילה. [כה"ח (אותיות כד-כה)].

לבישת קיטל

מנהג לבישת הקיטל (בר"ה וביוה"ב)

יש נוהגים ללבוש קיטל בתפילת שחרית ומוסף של ר"ה. [מט"א (סיי תקפד אות א) ומקו"ח (סיי תרי אות ד)].
וכן יש נוהגים ללבושו ביוה"כ בכל התפלות. [רמ"א (סיי תרי עי ד).
ויש נוהגים ללבוש בגדים לבנים, עי"יש ברמ"א. ועיי עוד במ"ב שם שגם יש שנוהגות ללבוש בגדים לבנים].

ללבושו בשנה הראשונה אחר הנישואין

י"א שאף בשנה הראשונה אחר הנישואין לובשין קיטל. [קצה המטה (סיי תרי ס"יק טו)].
וי"א שיש שנהגו להמנע בשנה זו. [מהר"ם שיק (או"ח סיי כח)].
ומי"מ אם אחד רוצה ללבושו אף לשיטה השניה אין גוערין בו. [מהר"ם שיק (שם)].

אבל בלבישת הקיטל

אבל בתוך י"ב חודש על אביו או אמו או תוך לי על שאר קרובים, רשאי ללוש קיטל. ומי"מ יש מקומות שנוהגים שאין האבל לובשו. [מ"ב (סיי תרי ס"יק ח)].

כניסה לבית הכסא עם קיטל המיוחד לתפלה

אין להיכנס לבית הכסא לעשות צרכיו בעודו לבוש קיטל, משום שהוא מיוחד לתפלה. [מ"ב (סיי כא ס"יק יד וסיי תרי ס"יק יח)].
אולם כדי להטיל מים בלבד מותר. [מ"ב (שם)].
וי"א שלצורך זה אפילו לבית הכסא קבוע מותר. [מט"א (סיי תרי אות יב) וכה"ח (שם אות לו). ובארחות רבנו (חי"ב עמי רה) הביא שכן נהג בעל הקהלות יעקב].
ויש אוסרים להכנס לבית הכסא קבוע. [הגרשו"א זצ"ל (תפלה כהלכתא פכ"ג אות סז הגה פז)].
ומקום העומד רק להטלת מים אינו בכלל בית הכסא קבוע, ומותר להיכנס לשם עם הקיטל לכל הדעות, אלא אם כן בית הכסא קבוע באותו חדר ללא הפרדה (של צורת הפתח וכדומה).

הלובש את הקיטל אף בליל הסדר או סעודת ראש השנה

הלובש את הקיטל גם בסעודת ר"ה, רשאי להיכנס עמו לבית הכסא, שבאופן זה שוב לא נחשב לבגד מיוחד לתפלה.
אולם אם נוהג ללבושו (חוץ מלצורך התפלה) רק בסעודת ליל הסדר, אינו רשאי להכנס בו לבית הכסא כי באופן זה אינו יורד מקדושתו כיון ששילל הסדר הוא לילה של מצוה. [הגרשו"א זצ"ל (נגזי הקדש פי"כ הגה ה)].

התלכלך הקיטל בבית הכסא

מי שנכנס לבוש בקיטל לבית הכסא והתלכלך בצואה שהייתה שם, ואין לו קיטל אחר ללבוש לתפלה, מותר לו לומר לכנרי לכבס את מקום הטינופת משום כבוד הבריות (כגון שגם דרך בני המקום ללבוש קיטל או שהוא ש"ץ). [כה"ח (סיי תריג אות נח) בשם השו"מ (מי רבי חי"ב סיי פו)].
אלא דעיי במ"ב (סיי שב ס"ק לו ושעה"צ אות מד) מששמע דדוקא מלאכה דרבנן מותרת עייי נכרי במקום כה"ב.
ואלא אפשר דלאו דוקא קאמר דהרי המ"ב (סיי שכב שעה"צ אות יב) גופא נטה להתיר מלאכה דאוי בשנינו אפילו עייי כשאל מלאכה כה"ב, ועיי"פ שחמירא מאמירה לכנרי (עיי בחזו"א סיי ניו ס"ק"י ד), ואי"כ קי"ו דשרי אמירה לכנרי במקום כה"ב.
וכן צידדו להתיר במלכים אמניך (פי"ו הגה כט ופי"י הגה ה) ובארחות שבת (פכ"ג הגה קעה), ועיי"יש שהביאו שכ"כ במקור חיים (לחוי"י סיי רעז)].

דיני הש"ץ

ש"ץ הראוי לימים נוראים

ראוי שיהיה הש"ץ בעל תשובה, גם ראוי שילמד הכונות מהתפלות המבוארות בהזוהר. ונהגו שמי שהתחיל להתפלל (או לתקוע) אפי' פ"א אין ליתן המצוה לאחר. ואם חלה הוא ביד הקהל להעמיד אחר ומי"מ כשחוזר לבריאיותו המצוה חוזרת אל הראשון. ואם יש מח' בשביל זה לא יתפלל אעי"פ שיתפלל מי שאינו הגון. [מ"ב (סיי תקפא ס"יק יא)].
ואין ממנים ש"ץ נער שלא נתמלא זקנו. [מ"ב (סיי נג ס"יק כד)].

אבל

אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו [או תוך שלשים על שאר קרובים], אסור לעבור לפני התיבה בר"ה ויוה"כ, דהא דינם כרגלים לכל מילי.
ובדליכא חזן אחר שרי אפילו בר"ה ויוה"כ. [מ"ב (סיי תקפא ס"יק ז). ועיי בהי מהרשו"א (יו"יד סיי שצט) משי"כ לענין ש"ץ קבוע].

עבר עבירה מפורסמת

אין למנות לש"ץ בימים הנוראים מי שעבר עבירה מפורסמת, כגון הליכה לערכאות וכדו', אפילו עבר עליה פ"א בלבד ואפי' בשוגג.
אבל בכל עבירה אין להחמיר בזה. [הגרשו"א זצ"ל (שם אות ח) דלא כמשמעות סתימת המ"ב בסיי ניג (ס"יק פב)].

קבלת שכר

י"א שאסור לשכור חונים להתפלל בשבת ויו"ט משום שנמצא מקבל שכר שבת ויו"ט (וה"ה בעל תוקע בר"ה), ויש מי שמתיר (דבמקום מצוה לא גזרו רבנן). והעיקר כדעת המחמירים. [שו"ע (סיי שו סעי ח) פסק כדעה ראשונה להחמיר. וטעם האיסור שכתבנו הם מהמ"ב (ס"יק כג)].
וי"א שאם יתפלל גם בימות החול (או תוקע בחודש אלול) ומשלם לו לחודש או לשבוע בבת אחת, לכי"ע שרי. [רמ"א (שם)].
ולמעשה נוהגים להקל לשכור לשבתות לחוד, והחושש לדברי האוסרין לא יקצוב בתחלה ומה שלוקח אחי"כ י"ל שהוא דרך מתנה. [מ"ב (ס"יק כד)].
ועי"מ לצאת לכוי"ע, חזן המקבל שכר עבור תפלתו בימים הנוראים, ידקדק להתפלל עוד תפלה אי' חשובה, כגון סליחות וכדו', בימות החול, כדי שיחשב שכר יו"ט בהבלעה. (אבל עיי"ז שיתפלל מנחה רגילה של חול וכדו' מסתבר דאין להקל, כיון דכוי"ע ידעי שאין נותנים שכר בעבור זה). [אלף המגן (סיי תקפה ס"ק כד) והגרשו"א זצ"ל (ששי"כ פכ"ח הגה קמה, והליכ"ש שם אות ז והגה לו)].
ומי"מ אסור לשכור החזן או התוקע בשבת ויו"ט גופא רק מער"ש. [מ"ב (ס"יק כג)].

סימני ברכה

הנוטל שכר לתוקע שופר בר"ה או כדי להיות ש"ץ (או לתרגם) בשבתות ויו"ט, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה. [שו"ע (ססי תקפה סעי ה) ומ"ב (סיי שו ס"יק כג)].
אלא די"א דכ"ז באיש אמיד, אבל הנצרך לצורך פרנסתו לית לן בה. [ארחות חיים (שם ס"יק יג)].
ויש מלמדים זכות לחזנים שמקבלים שכר. [א"א מבוטשאטש (סיי תקפה)].
וכמו כן אם אינו קוצב שכר אלא מקבל לשכר מכך בתורת מתנה לית לן בה.

כאשר או באהנם

שליח צבור בשכר עדיף טפי מבנדבה. [שו"ע (סיי נג סעי כב)].
שבוה אין אחר שאינו הגון רשאי לפשוט רגלו להתפלל, ואם היה בנדבה הרשות נתונה לכל וכפרוץ הדבר יעלה מי שאינו הגון, ועוד שהשי"ץ יהיי בעצמו יותר נוהר בתפלתו ובתיקונו הואיל ושכיר הוא. ואף שיש בחנם צריכין העניים גי"כ ליתן שכירות השי"ץ ששי"ץ בשכר עדיף. [מ"ב (ס"יק גז)].

דיני התפילה

כריעה בתפלה

יש נוהגים להתפלל בר"ה בכריעה. [שו"ע (סיי תקפב סעי ד)].
והנוהג כן יתפלל בכריעת ראשו עם גופו בלבד. [מ"ב (ס"יק יג)].
וצריכים לזקוף בסוף הברכות. [שו"ע (שם)], והיינו קודם שיאמר ברוך אתה. והי"ה בתחלת הברכה. [מ"ב (ס"יק דד)].
ובברכות שתיקנו לכרוע בהן יזקוף עצמו כמה תיבות לפני שיאמר "ברוך אתה". [מ"ב (סיי קיג ס"ק ו)].

תפלה בקול

אף על פי שבכל ימות השנה מתפללים בלחש, בר"ה נוהגין לומר בקול רם. ולא חיישינן שמא יטעה חברו מחמתו, כיון שמצויים בידם מחזורים. [שו"ע (סיי תקפב סעי ט)].
ומי"מ י"א שמי שמתפלל בלחש משובח יותר, אלא אם כן אינו יכול לכוון בלא זה. [כה"ח (אות נו) בשם השליח יע"פ זוהר האר"י ז"ל].

ככי בראש השנה

האר"י ז"ל היה נוהג לבכות בר"ה ויוה"כ, ואמר שמי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושלימה. [הובא בכה"ח (סי' תקפב אות ט)]. מאידך דעת הגר"א שאין לבכות בר"ה. [מעשה רב (אות רז) הובא בכה"ח (סם)]. ונוהגים כדברי האר"י ז"ל אפילו כשחל ר"ה בשבת. [מטי"א הובא בכה"ח (סם)]. וי"א שאין כאן מח', שלכל הדעות אין לבכות מחמת דאגה על מעשים שעשה, אבל בני מחמת בדיקות והתרגשות שאינו בכי של צער מותר לכל הדעות גם בר"ה. [הגר"ק צ"ל (חוט שני ר"ה עמי נא) ותשובות והנהגות (ח"ב סי' שרח)].

בקשות פרטיות

מותר לבקש בקשות פרטיות בראש השנה. [החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמי קפא אות כז) והגרש"א זצ"ל (הליכוי פי"א אות טו)]. אלא שראוי בראש השנה להימנע מזה כי עיקר היום הוא "מלכויות – כדי שתמלכוני עליכם". [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 68)].

שכה לומר יעלה ויבא

השוכח יעלה ויבא בתפלתו בר"ה אינו חוזר, כיון שהזכיר את יום הזכרון. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"א אות יא)].

התם מקדש ישראל והזמנים

טעה בתפלת ר"ה בברכה האמצעית ולא חתם "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון", אלא "מקדש ישראל והזמנים", לא יצא יד"ח וחוזר להתפלל. [מטה אפרים (סי' תקפב אות יח)]. ואם נזכר לאחר שהתחיל רצה צריך לחזור מיי"א מולך", ולכל הפחות מ"קדשנו במצותיך", ולחתום הברכה כתקונה. [הגרשז"א זצ"ל (שם אות יז)].

אבינו מלכנו

מנהג בני אשכנז לומר אבינו מלכנו על הסדר. ואם ר"ה חל בשבת, אין אומרים אותו (כי אין שואלין צרכים בשבת). [רמ"א (סי' תקפד סעי א) ומ"ב (סי"ק ד)]. וכן כשחל יום ב' דר"ה בער"ש במנחה אין אומרים אבינו מלכנו. [שם (ס)]. וצ"ל מחה והעבר כחשאינו ופשעינו, כי יש לבקש תחלה על הקל והחביב על החמור. וכמו"כ יש לומר כלה הכי"ף בפת"ח והלמ"ד בציר"י. ויאמר רוע גזר בנשימה אחת. [מ"ב (סי"ק ג)].

כריעה בעלינו לשבח

כריעה בעלינו לשבח

יש נוהגים ליפול על פניהם בעלינו לשבח שבחזרת השי"ץ של ר"ה ויוה"כ. [שעה"צ (שם אות מד)]. ויש נוהגים בר"ה שרק כורעים בברכיהם ומכופפים ראשם. [מ"א (סי' קלא סי"ק כב) ומטי"א (סי' תקצב אות א וסי' תרכא אות יז)]. ויש נוהגים שלא כורעים כלל. [כן מנהג בני ספרד]. והמנהג הפשוט, אצל הנוהגים לכרוע, ליפול על הפנים דרך קידה ללא פישוט ידים ורגלים. [פמ"ג (שם מ"ז סי"ק ד)]. ובמעשה רב (אות רג) הובא שהגר"א בכריעות אלו היה משתחוה בפישוט ידים ורגלים]. וע"כ אם עושים כן רק רצפה של אבנים, צריך להטות על הצד או לעשות הפסק כמבואר להלן. **להפסיק אמירת הפיוטים בשעה שהצבור כורעים**

אם בשעה שהצבור כורעים, עדיין נמצא הוא אומר פיוטים, עליו להפסיק ולכרוע עם הצבור. [מטי"א (סי' תרכא אות יא)].

כריעות על רצפת אבנים

אסור מה"ח על השתחוות על אבן משכית או על רצפת אבנים אפי' כשמשתחוה לשמים. ומי"מ אין איסור מה"ת אלא כשמשתחוה בפישוט ידים ורגלים וגם על רצפת אבנים דוקא, אבל דרך קידה דהיינו שנופל על אפיו על הרצפה בלא פישוט ידים ורגלים או אם הוא בפישוט ידים ורגלים שלא על רצפת אבנים אסור רק מדרבנן. [מ"ב (סי' קלא סי"ק מ)]. אמנם במקום שיש שתי המעלות, לא גזרו רבנן, והיינו בדרך קידה בלא רצפת אבנים, או דרך קידה על רצפת אבנים אך שלא היה קידה גמורה דהיינו שנטה קצת על צדו, או אם היה בפישוט ידים ורגלים ושלא על הרצפה ונטה קצת על צדו דלא הוי פישוט ממש ג"כ מותר. [מ"ב (שם)]. וע"כ בר"ה וביוה"כ, הנופלים על פניהם דרך פישוט ידים ורגלים שלא על רצפת אבנים, צריכין להטות על צדיהם, וכן כשיש רצפת אבנים אפי' נופלים דרך קידה בעלמא צריכין להטות על צדיהם. [רמ"א (ססי' קלא), מ"ב (סי"ק מ) ושעה"צ (סוף אות מד)].

קרקע מרוצפת

רצפות עשויות מבלטות עשויות ממלט עם אבנים קטנות, י"א שדינם כרצפות אבנים וע"כ צריך להטות לצד או לעשות הפסק. אבל אם הם רק ממלט לית לן בה. [הגרש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ב סי' יז)]. ורצפות של אבני שיש דינם כרצפת אבנים. [ע"י במ"א (שם סי"ק ב) ובשכ"ל (ח"א סי' ב)].

כריעות ע"י הפל האדם לרצפה

אם מפסיק בינו ובין הרצפה ע"יי עשבים וכדו' (ע"י להתן בזה), י"א שרשאי לכרוע אף דרך פשיטו ידים ורגלים, אפילו ללא הטיה לצד. [ע"י ברמ"א (שם) ובמ"א (סי"ק כד) בפירושו השני]. ויש מסתפקים בזה. [ע"י במ"א (שם) בפירוש הראשון ובשעה"צ (אות מד)].

רצפה מכוּפה בשטייה וכדו'

נוהגים להחמיר אף ברצפות שיש עליהן נסרים וכדו' להצריך הפסק בין הפנים לקרקע. [מטי"א (סי' תרכא אות יד)]. וע"י בכה"ח (סי' קלא אות קטו) ובקצה למטה (שם אות כא) די"ל שמשום לא פלוג נהגו כן]. וי"א דכן הדין ברצפת שמוכסות על ידי שטיחים וכדו' אפילו שאינן מחוברים לקרקע (כי מתבטלים הם לקרקע). [לבושי מרדכי (או"ח מ' תני סי' קד)]. וי"א שאף אם השטיחים קבועים ומחוברים לקרקע מותר להשתחוות על גביהן, אך המנהג להחמיר בזה. ומי"מ שטיח שהוא לנוי, אשר רגילים להוציאו מפעם לפעם לנקותו אין צורך להפסיק בין האדם והשטיח בדבר אחר (פרט למקום שנהגו להחמיר אף בזה). [הגרשז"א זצ"ל (הליכויש תפלה פי"ט אות ח). וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון רע"ז].

מקום ההפסק בין האדם לרצפה

עיקר ההפסק הוא בין הפנים לרצפה. [רמב"ם (ע"ז פ"ו ה"ז), א"ר (סי' קלא אות טו), מטי"א (סי' תרכא אות יד) ומ"ב (סי' קלא סי"ק מא) והגרש"א זצ"ל (שם ענף ה)]. וע"כ אם יש לו בד קטן וכדו' לחצוץ, ישימנו בין הפנים לרצפה (ולא בברכיים). ואפי' אם נזהר שאפו לא יגע ברצפה צריך להפסיק בין הפנים לרצפה. [הגרש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ב סי' ז) ענף ה]. ולענין גדל ההפסק לכאורה י"ל דבעינן דבר שניכר ע"ימ שלא יהא נראה שמשתחוה על אבן. ע"י בהגותו שבסמוך].

על ידי מה מכוּפף

יכול להפסיק בכל דבר אפילו בדבר מחורר, כי העיקר הוא שלא נראה כמשתחוה על אבן. [הגרש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ב סי' ז ענף ב)]. ואם אין לו דבר אחר, יפסיק כנגד פניו ע"יי כנף בגדו או טליתו (ואע"יפ שהיא של מצוה ליכא בזה משום בזיון). [ע"י בדרכ"מ (סי' תרכא אות ה), א"ר (סי' קלא אות טו) מטי"א (שם), שעה"צ (סי' קלא אות מד) ומ"ב (סי' תרכא סי"ק יד) שכתו: שיפסיק בכנף טליתו. ומשמע מדבריהם שאפי' בכנף בדו הדין כן. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון רע"ז].

הזירות השי"ץ שלא יעקרו מקומו כשכורע

חזן הכורע בחזרת השי"ץ צריך להיזהר שלא יעקור ממקומו. [רמ"א (סי' תרכא סעי ד)]. ויש נוהגים להקל בזה. [מ"ב (שם סי"ק טו) בשם ה"ח]. והמנהג בזמנינו להעמיד לו סטנדר בינו לתיבה ובעבודה מסלקין הסטנדר וא"צ לעקור רגליו. [מ"ב (שם סי"ק קד סי"ק ח)].

חזרת השי"ץ

חובת שמיעתה

חזרת השי"ץ של ר"ה שווה לדין חזרת השי"ץ של ימות החול וא"צ לכוון לצאת יד"ח הברכות. [חזו"א (סי' קלו סי"ק ד) והגרשז"א זצ"ל (הליכויש ח"ב פי"ב הגה 64)]. אולם דעת הגר"יז (סטענשיל ח"יה בסופו קונטרס המועדים) שבחזרת השי"ץ בר"ה צריך לצאת יד"ח הברכות]. ומי"מ זוהר מאוד לשמוע חזרת השי"ץ. ואע"יפ שבשעה שהשי"ץ מנגן מותר לומר תהילים, בזמנינו שלא נהגו להאריך בניגונים אין לאומרם. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

עמידה לפני המתפלל וכשהארון קודש פתוח

לחזור אחר תפלתו לפני קדושה

בר"ה ויוה"כ מותר לחזור למקומו מיד כשהשי"ץ מתחיל חזרת השי"ץ, וא"צ להמתין במקום שפסע עד לקדושה. [ע"י במ"ב (סי' קכג סי"ק ז)].

ג' פסיעות וישיבה לפני המאריך בתפלתו

מי שגמר תפלתו ואחריו יש מי שעדיין מאריך להתפלל, אם הוא חלש ואינו יכול לעמוד וא"א לו בקל להתרחק (ומסתבר דאם יצטרך לעבור לפני א' המתפלל נחשב כאינו יכול להתרחק), אם חולשתו מוכחת עליו רשאי לשבת. [מ"ב (סי' קב סי"ק יא ושעה"צ (אות יד)]. ואם אינו חלש אלא שקשה לו לעמוד כל כך הרבה זמן, או שרצונו לשמור כוחות ליום תפלה ארוך. יש מקום להתיר בשעת הדחק עכ"פ לפסוע לאחוריו וללכת למקום אחר לשבת או לשבת לפני המתפלל ויאמר תהילים. [ע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קני"ד הטעמים להקל בכה"ג. וע"י לעיל שאין באמירת תהילים משום הפסק אף במוסף]. וכן אם לפני המאריך בתפלתו יש מחיצה או ספסל (שהוא קבוע גבוה י' טפחים ורחב ד' טפחים), יש להקל לשבת. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האישי ח"א פי"כ אות כד)]. וכן באור לציון (ח"ב פי"ז אות כב) כתו כשהמתפלל נמצא ברשות אחרת אין איסור לעבור לפניו]. והוא הדין אם יש אדם המפסיק בינו לבין המתפלל. [א"א מבוטשאטש (סי' קב)]. וכן קטנו הבצל החכמה (שם סי"ק ד) והגר"ח"ק שליט"א (אשרי ישראל פכ"ט הגה מד). וע"י בשמעתא עמיקתא בגליון קני"ד].

עמידה כשהארון קודש פתוח

כשהספר תורה עומד במקומו כגון בעת שפותחין הארון קודש, אינו חייב לקום בפניו עד שיוציאוהו. [מ"ב (סי' קמו שעה"צ אות יח)]. אמנם העולם נוהגים לעשות הידור לתורה ולעמוד. [מ"ב (שם)]. ודעת האג"מ (או"ח ח"ה סי' לח אות ד) שאין מנהג זה חיוב כשאר מנהגים אלא מצוה בעלמא]. ומי"מ חלושי כח יכולין להקל ולשבת בשעה שהארון קודש פתוח. [נראה"ש (סי' תריט אות ט)].

קנית עליות ותשלום מכספי מעשר להשתדל לקבל עליה בימים אלו

ראוי לכל גבר ירא ד' להשתדל שיהיה לו עליה בימים נוראים. ואף במקומות שמוכרין מצות יקנה אותה בדמים כפי יכולתו, ואדרבה יש עליו יותר במצוה שבה אלו בדמים נמצוה שבהא לו כחנם אין כסף. [מ"ב (סי' תקפד סי"ק ח)].

לשלם העליות מכספי מעשר

מי שקונה מצוה בבית הכנסת, כגון הוצאה והכנסה, או גליה, וכן שאר המצוות, מאחר שהמעות באים לקופה של צדקה, יכול לקנות ממועות מעשר. [ע"י בהגה דלהלן].

מעלה הדמים שחברו היה מוכן לתת

כשיש כמה קונים, זה נותן כך וזה מוסיף עליו ונשאר בידו, אין לשלם כל הסכום ממעשר, כי לא הועיל לקופה של צדקה רק במה שמוסיף על חבירו (וחלק זה רשאי לשלם ממעשר). [של"ה (מסי' מגילה פרק רג מצוה אות לו), רע"א (על הרמ"א יו"ד רסי רמט) ובתי"ס (יו"ד סי' קיב ד"ה ובאמת). וכן דעת הגר"ח"ק שליט"א (מתני"ע פי"ו ה"יה בבא"ה סד"ה ואחד). אולם מסתמית הדר"שה, הטי"ז והשי"ך שם שהביאו דברי המהר"ים ללא חילוק, משמע קצת דבכל גוונא שרי. וכן הא"ר (סי' קנו סוף אות ב) כתב על דברי השל"ה דיש לדחות]. ומי"מ באופן שולוי שהיה נותן כל הכסף מכספי מעשר לא היה קונה מצוה זו, רשאי לתת כל הכסף ממועשר. [נלא גרע מצוה זו משאר מצות שמותר לשלם ממעשר אף כשאין רווח לקופה, לדעת הטי"ז (יו"ד סי' רמט סי"ק א) והשי"ך (שם סי"ק ג). וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ג]. וכמו כן אם הראשון כוון לשלם ממעשר אף המעלה הסכום רשאי לשלם לכל ממעשר (כי באופן זה לא נמצא כספי מעשר מפסידים). [שערי דעה (סי' רמט סי"ק ב)].

תקיעת שופר

הפסקה בין קריאת התורה לתקיעות

יש מקומות שנוהגים לעשות הפסקה לאחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר והקהל יוצא מבית הכנסת. והנוהגים כן עליהם להקפיד להחזיר הס"ת לארון קודש קודם שיצאו. [שו"ע (סי' קמט סעי א וסי' תרכא סעי ב) וכן נהג החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמי קפא אות ל)]. מיהו אם נשאר מנזן מותר להשאיר הס"ת מחוץ לארון קודש [נאסף המנן (סי' תרכא אות ו)]. וליניחוהו על הבימה ויזהרו לכסותו ע"יי טלית גדול וכדו'. [ע"י בקיצור הלכות המועדים (דבלעזקי דיני התקיעות אות א)].

נטי' למוסף לאחר ההפסקה

היוצאים מבית הכנסת בשעת ההפסקה עליהן ליטול ידים שנית (ללא ברכה) לפני תפלת מוסף, כי מסתמא הסיחו דעתם מןהנטי"י הראשונה. [ע"י במ"ב (סי' רלג סי"ק יח)].

ברכה על הטלית גדול לאחר ההפסקה

אם פשטו הטלית בזמן ההפסקה, אינם צריכים לברך עליהו אפילו שינו מקומו. [ע"י ברמ"א (סי' ח סעי יד) ובמ"ב (סי"ק ז)]. אא"כ הסיחו דעתן מהמצוה, ואם עברו ב' - ג' שעות ודאי יש משום היסח הדעת. [גר"י (סי' כה אות כט)].

אכילה לפני התקיעות

כיו"ט ראשון

אסור לאכול לפני מצות תקיעת שופר. [מ"ב (סי' תרצב סי"ק טו)]. פרט למי שחלוש שמותר לו אכילת ארעי (עד כביצה מזונות, או פירות וכדו' אפילו יותר). [מ"ב (סי' תרצב סי"ק טו). וע"י"ש בסי' תלי"א סי"ק ו]. ומי"מ הנוהג לאכול לפני התקיעות יש לו על מה לסמוך (ויזהרו שלא לאכול אלא אכילת ארעי כני"ל). [הגרשז"א זצ"ל (הליכויש מועדים פי"ב אות א) והגרש"א זצ"ל (אשרי האישי פטי"ז אות יח)]. ובפרט כשרבים אוכלים יחד שמזכירים א' לשני לשמוע התקיעות (אלא דאף בכה"ג יש להיזהר לכתחלה שלא לאכול אלא אכילת ארעי). [הגרשז"א זצ"ל (ששי"כ פי"ב הגה נב) ותשובות והנהגות (ח"ה סי' קעט ד"ה ונראה)]. וע"י במ"ב (סי' פט ססי"ק כב)], ואם ממנה שומר שיזכירהו לבוא לשמוע על התקיעות עדיף טפי. [צ"מ"א (ח"ב סי' ז)]. והארכנו בסי"ד בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ה].

כיו"ט שני

ביו"ט ב' שחובת התקיעות מדרבנן, מעיקר הדין מותר לטעום (עד כביצה מזונות, או פירות וכדו' אפילו יותר). [ע"י במ"ב (סי' תלא סי"ק ה). וכ"כ בקובץ תשובות (ח"ג סי' פט)].

נשים, להסוברים שקבלו עליהן חובה לשמוע תקיעת שופר (ע"י בזה הלהן), אסור להן לאכול לפני התקיעות. ואם מרגישות חולשה וכדומה מותר להן לאכול. וכל זה לענין אכילת פת יותר מכביצה, אבל פחות מזה יכולות לכתחלה לאכול לא אם אינן חלשות.

[שק"ש סי' קכט אות יט] והי"א (כלל קמא). וע"י הלהן האם נשים קבלו עליהן חובה לשמוע תקיע"ש.

מצות תקיעת שופר

מצות עשה לשמוע קול שופר

מצוה מהי"ת לשמוע קול שופר בר"ה (ואין המצוה לתקוע בשופר). [הרמב"ם (פאר הדור סי' נא ועשה קע והי' שופר פי"א) והינדן (מצוה תה) וכ"כ הרא"ש (ר"ה פי"ד סי' ז) בשם בה"ג דמברכים לשמוע קול שופר משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא. וכן פסק השו"ע (סי' תקפה סעי' ב). דלא כהסמ"ג (עשה מב) שכתב דמ"ע היא "לתקוע". וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קצ"א].

לשמיעת התקיעות בעירו מתפלל

יחיד שלא סיים תפילת לחש והגיעו צבור לתקיעות, יפסיק בתפלתו וישמע התקיעות, אך לא יאמר "היום הרת עולם וכיו"ן". נ"י באג"מ (או"ח ח"א סי' קע וח"ב סי' יד).

לתקן את הבעל לתקוע בעירו מתפלל

מקום שבנוהגים לתקוע בתפילת לחש, ובעל התקוע טעה, אסור לשוח באמצע ולגעור בו, שכבר יצאו בתקיעות דמיושב. ואף אם לא שמעו התקיעות דמיושב יחזרו ויתקעו אחר התפלה אותו סימן שטעה ודיו. [מ"ב (סי' תקצא סי' א)]. ומ"מ נוהגים לעשות לו איזה תנועה וממילא יבין הבעל לתקוע שטעה ויתקן. [כ"ח (אות ה)].

החייבים והפטורים מתקיעת שופר

הזבח הנשים

אשה פטורה משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא. [שו"ע (רס"י תקפ"ט סעי' ג)]. וי"א שמי"מ קבלו עליהן חובה לשמוע קול שופר. [א"י מבוטשטש (סי' תקפ"ט סעי' ג), ח"י"א (כלל קמא אות ז) ותורה לשמה (שאלה קעב). ובבן איש חי (נציבים אות יז) כתב שרוב הנשים קבעו מצוה זו עליהן חובה ולכן האשה שנהגה בכך כמה שנים נעשה עליה חיוב, ע"כ. אולם מ"ב לא כת' שקבלו עליהן חובה. ושלמ"ת חיים (סי' שכט) כתב שמצוה זו לא קבלו עליהן חובה כיון שבמה שאינו בידן לא קיבלו עליהן חובה. וע"י בשבט הלוי (ח"ח סי' קל"ה)].

כמה קולות ליהיה לשמוע

נשים אינן צריכות לשמוע אלא לי' קולות (ולא מאה קולות, ע"י הפרטים בזה הלהן). וכן נוהגים כשתוקעים לנשים. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פט"ז אותיות כח-כט)].

תקיעה לנשים

אף על פי שנשים פטורות, יכולות לתקוע בעצמן. וכן אחר שיצא כבר יכול לתקוע להוציאן. אלא ש"י"א שאין מברכות (אף ברכת שהחיינו), וכמו"כ אחרים לא יברכו בעבורם. [שו"ע (שם סעי' ו) והגר"ש"א זצ"ל (הליכות ביתה מבוא אות כא) דעת המחבר שאין מברכים אף שהחיינו]. וכן המנהג אצל הרבה מבנות מדינות המזרח. והמנהג אצל בנות אשכנז שהנשים מברכות על מצוה זו (ושאר מ"י"ע שהזמן גרמא) ועל כן יברכו לעצמן, אבל אחרים לא יברכו להן אם כבר יצאו. [רמ"א (שם)]. וי"א שעדיף שהנשים יתקע עבורן קודם שישמע התקיעות ביהכ"נ, ע"מ להוציאן ידי"ח הברכה, אבל י"א שלא יתקע בגי' שעות ראשונות משום דלא מפקד דינא ואין כדאי לתקוע ביחידות, אלא יתקע להן אחר תקיעות ביהכ"נ והם יברכו לעצמן או שיכוין בלבם שלא לצאת בתקיעות ביהכ"נ ואז יוכל אח"כ ג"כ לברך בשבילן. [מ"ב (סי' י"א)].

קטנים שהגיעו לחינוד

קטנים שהגיעו לחינוד יש לחנכם במצוה זו וע"כ יש להביאם לבית הכנסת, ומ"מ יזהירם שישמעו התקיעות ולא יבלבלו להצבור. [מ"ב (סי' ק"ט)]. וחובת חינוד לענין זה הוא מיד שמבינין ענין מצות תקיעת שופר, כל קטן לפי חורפיה. [ע"י מ"ב (סי' שמג סי' א) והארנ"ט בזה בס"ד שפ"ר שמע"א עמיקתא – ה"ל, קטן והינדן]. אולם אין חובה לחנך קטנה למצוה זו כיון שהוי מצוה שהזמן גרמא ואינשים פטורות ממנה. [פשוט]. ואע"פ שיש נשים שקבלו ע"ע חובה לשמוע מ"מ אין חיוב זה על כל הצמא איהם, אלא גם הן יקבלו זאת ע"ע כידגלו. וע"י זכרון יוסף (יו"ד סי' ד) ד"ה ועל מה שהקשה), שבט הלוי (ח"ו סי' נט ד"ה והגדר וח"ה סי' קכט אות ב)].

מסתפק אם שמע תקיעת שופר

מי שמסתפק אם שמע קול שופר ביום א' שהוא מן התורה, תוקע ואינו מברך. וביום ב' שאינו אלא מד"ס א"צ לתקוע, דספק דרבנן להקל. [מ"ב (סי' תקפה סי' ה)].

דיני הברכות

נופח הברכות

קודם שיתקע יברך: לשמוע קול שופר. [שו"ע (סי' תקפה סעי' ב)]. ובדיעבד אם בירך לתקוע בשופר, או על תקיעת שופר, או לשמוע בקול שופר, יצא. [מ"ב (סי' ד) דלא כפ"ח]. בתיבת "קול" יגיבה את קולו ויארץ קצת. [מ"ט"א (אות ג)].

ברכת שהחיינו

ביום ראשון של ר"ה מברכים ברכת שהחיינו. וביו"ט שני, דעת השו"ע שלא מברכים. ואם חל יום ראשון בשבת, מברך שהחיינו ביום השני. [שו"ע (סי' תר סעי' ב)]. אולם דעת הרמ"א שיש לברך שהחיינו אף ביום שני (אפילו אם חל יום ראשון בחול), וכן המנהג אצל בני אשכנז. ומ"מ דמכחילה טוב שילבש הבעל תוקע בחדש ויכוון לפטור גם מצות שופר. [נ"מ"א (שם)]. ובן ספרד השומע תקיעת שופר מבין אשכנז ביו"ט שני של ר"ה, ומותר לו לענות אמן על ברכת שהחיינו, אע"פ שלמנהג הספרדים אין מברכים, דהואיל וכך הוא סדר המברך לא חשיב הפסק. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ב הגה ב)].

כימוי השופר בשעת הברכות והתפלה

יש נוהגים לכסות השופר במפה בשעת הברכות. [א"ר (סי' תקפה אות ח) בשם הגהות מנהגים (אות ק) ובאר היטב (סי' תקצא)]. ומ"מ יש להחזיק השופר כשמברך. ועל כן יתחוב היד תחת המפה ויאחזנו לו ויחזיקנו ע"י המפה. [אג"ף המגן (שם סי' ז) בשם סדור היע"ף, וכ"ח"א (אות יד)]. וכמו לו לפי המנהג הנ"ל יש לכסות השופר (אם יש לו כמה חלקים את כולם) בין סדר וסדר ובכל שעת התפלה בשעה שאין תוקעין בו. [כ"ח"א (שם) ואג"ף המגן (אות ה)]. ויש נוהגים כן על אף שלא נוהגים לכסותו בשעת הברכות. [אג"ף המגן (שם סי' ה)]. ועיי"ש ובאבני"ז (סי' תלא) הטעם לכיסוי השופר].

לברך בעצמו בשלא שמע הברכות מהש"ץ

מי שבא לבית הכנסת אחר שברך הש"ץ הברכות קודם שהתחיל לתקוע, יברך לעצמו בלחש. [מ"ב (סי' תקפ"ט סי' א) וכ"ח"א (אות ד)]. ואם הבעל תוקע התחיל לתקוע כשהוא עתיד מברך, אם כוון לצאת ידי"ח התקיעות והברכות, יצא. [ע"י היטב במ"ב (סי' קסז סי' מה) ובשע"י (שם אות מג)]. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ח].

לא שמע הברכות

י"א שמי שלא בירך לפני התחלת התקיעות, אפילו אם שמע לי' קולות (דבזה ייד"ח מהי"ת) עדיין רשאי לברך. [פרי הארץ (סי' ט) ועיקרי הדי"ט (סי' ל אות א)]. וי"א שבאופן זה שוב אינו יכול לברך. [כ"ח"א (אות לט) בשום סב"ל, עיי"ש]. והעיקר לבני אשכנז כשיטה הראשונה. [כן מבואר בשע"י ברכה (דיני ברכת מצות סי' תקפה אות ה)]. וכן בשמע מהפ"ח (סי' ג) ומאהלף למטה (סי' ט)].

לא הספיק לברך עד שהבעל תוקע התחיל לתקוע

אם לא הספיק לברך עד שהבעל תוקע התחיל לתקוע תקיעות דמיושב, יש מי שאומר שיתמין ויברך קודם שישמע התקיעות דמעומד. [שע"י ברכה (שם)]. וי"א שיכול לברך אפי' בסדר דמיושב כל שנשאר תקיעות לשמוע (אלא ש"י"א שאם כבר שמע לי' קולות שוב אינו מברך).

[פ"ח"ח (שם) וכ"ח"א (אות לו)]. ויברך בין סדר לסדר. וכן עיקר. [קיצור הלכות המועדים (אות כו)].

הגיע באמצע התקיעות, מתי מברך

מי שנכנס לאחר שכבר התחילו התקיעות (מצוי מאד אצל נשים), אם כבר התחילו לתקוע הסכימן האחרון (תר"ת), וכמו כן אם לא היה נוכח לגמרי בתקיעות דמיושב, יברך בחזרת הש"ץ לפני תקיעות דמעומד. [קיצור הלכות המועדים (דינים לתקיעות אות כז ע"פ המאירי)]. ובמקום שתוקעים בתפלת לחש יברך לעצמו בתוך תפלת מוסף שלו לפני תקיעות דמלכויות, אך אסור לו לברך באמצע ברכה של תפלת מוסף רק בין ברכה לברכה. [הגר"ח"ק צ"ל (שם)].

מברך עובר אחרים (והוא כבר יצא)

אין חילוק בין אם מברך לעצמו, או שכבר יצא ומברך להוציא אחרים, בכל אופן מברך התוקע שתי ברכות הנזכרות. [נ"מ"א (שם סעי' ב)]. ומ"מ אם כבר יצא התוקע בעצמו, אם הם פחות ממני טוב יותר שיברכו השומעים בעצמן שתי הברכות, אא"כ אינם יודעים לברך בעצמן, ומנהי העולם להקל להוציאן בכל אופן. [מ"ב (שם) ושע"י (אות טו)].

מוחליף שופר באמצע התקיעות

אם נטלו השופר באמצע התקיעות והביאו לו שופר אחר א"צ לברך. אבל בין ברכה לתחילת התקיעות צריך לברך. [מ"ב (סי' ד)]. ומ"מ אם היה השופר מונח לפניו על השולחן א"צ לברך שוב, שמסתמא דעתו היתה על כולם. [מ"ב (סי' י"ח)].

התחיל ואינו יכול להשלים

אם התחיל לתקוע ואינו יכול להשלים, ישלים אחר ואפילו ג' או ד'. ודי בברכה שברך הראשון, והוא שיהיו שם התוקעים האחרונים בשעת ברכה (דאם לא היו שם באותה שעה צריכים לברך לעצמן בלחש קודם שיתחילו לתקוע, אך אם כבר יצא ידי חובתו תוקע בלא ברכה, כיון שהצבור כבר שמעו הברכה מהראשון). ואפי' אם בירך ולא יכול לתקוע כלל, השני תוקע בלא ברכה ולא הוא ברכה לבטלה (כיון שהשני יוצא בברכתו). [שו"ע (שם סעי' ג) ומ"ב (סי' י"א)]. וע"י בשע"י (אות כד) דאפי' יצא האי' והלך לו או שסתם אזנו ולא שמע, אע"פ"כ לא הוי לבטלה כיון שהשני יוצא בה. ומ"מ לכת' אסור לא' לצאת ולא לשמוע התקיעות, דאין כדאי שיברך זה ע"ד שיתקע אחר].

בירך, ונשמעים תקיעות מבהכ"נ הסמוך

אם אחר הברכות שומעים קול שופר מבית הכנסת הסמוך, נראה שיש להמתין בין הברכה לתקיעות כי יש סוברים שיש בקולות אלו משום הפסק בתקיעות ונמצא ברכתו לבטלה (לשיטת אלו). [נ"י שרי"ע (סי' קצ"ט סעי' ח) שאף בתקיעות במתעסק יש משום הפסק. ודעת המ"ב שיש לחוש לדבריו לכתחלה, וע"כ כתי' שיש להזהר כששומע תקיעות מבהכ"נ הסמוך, וע"כ נ"י דבני"ז יש להמתין עד שיגמרו לתקוע. ואע"פ שהמ"א חולק על השרי"ע כמבואר במ"ב, מ"מ אין לחוש משום הפסק כי הוא לצורך התקיעות ואינו חשיב הפסק. ואף הרמב"ם סי' קס"ז ד"ל שיתקע לומר האביה את הבהמה לפני שמתחיל לאכול ע"מ להנצל מאיסור דבטן מ"מ מכאן שהוא לצורך התקוע עצמה ועל דהוי הפסק בתיקנה דקול לפי כמבואר במ"ב בסימן ר"ו. ועוד דהכא חמיר טפי כי למחמירים מפסיק בידים כשתוקע, וע"י מ"ש"כ בש. עמיקתא גליון קס"ג. וכמ"כ אם יתקע ויסמוך על המקלין ע"מ שלא להפסיק מ"מ הרי יצטרך לחזור ולתקוע לצאת דעת המחירים ויש לחוש קצת לתוקע שלא לצורך, ע"י ברמ"א (סי' תקצא). וכן הסכימו מחשבי המורים].

עשרת ימי תשובה

צום גדליה

מתענים למחרת ר"ה, והוא תענית צבור. [רמ"א (סי' תרג)]. וע"י בשמעתא עמיקתא - הלכות מצויות לתעניות בזה. ויש לכל אדם לפשפש במעשיו ולשוב מהם בימים אלו. [רמ"א (סי' תרג)]. ויקרא באגרת התשובה של רבינו יונה. [מ"ב (סי' ב)].

ריבוי תפלות

בימים שבין ר"ה ליוה"כ (לבד משבת) מרבים בתפלות ותחנונים. [שו"ע (סי' תרג) ומ"ב (סי' ק"ב)]. ואומרים אבינו מלכנו ערב ובוקר. אפילו אם חלה מילה, שאין אומרים תחנון, אומרים אבינו מלכנו. וכמו"כ אומרים א-ל אך אפים ולמנצח. ואומרים בכל יום ג"פ ויודי קודם עלות השחר (וכן מיום א' דסליחות עד ער"ה) ואומרים ג"פ ויודי, מלבד בערב יוה"כ שאין אומרים אותו אלא פ"א. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי' ג, ה-ו)]. ומנהג העולם לומר וידוי "אשמנו" רק פ"א בכל יום. [כן הוא ע"פ הרא"י ז"ל (הובא בבאר היטב שם סי' ב) והמעשה רב (אות רב)].

אבינו מלכנו בערב שבת תשובה

בערב שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים אבינו מלכנו. [שע"י (סי' תקפ"ד אות ז)]. ומנהג הספרדים לאומרו אף בשבת ובר"ה, אבל מדלגים על א"מ חטאנו לפניך, מחול וסלח, ושאר א"מ שנזכר בהם חטאות ועונות וודוים. [כ"ח"א (סי' תקפ"ב אות טז) וסי' תקפ"ד אותיות ז-ח]].

צדקתך כשבת שבעש"ית

שבת שבין ראש השנה ליום כפור המנהג לומר בו צדקתך צדק. [רמ"א (סי' תרג)].

הפטרת שובה ישראל

בשבת זו מפטרים "שובה ישראל", ונוהגים שאין נער אומר הפטרה זו. [מ"ב (יא)].

הזכרות שבת פלה

המלך הקדוש והמלך המשפט

בעשרת ימי תשובה אומר בתפלת י"ח "המלך הקדוש" במקום "הקל הקדוש", "המלך המשפט" במקום "מלך אוהב צדקה ומשפט". [שו"ע (רס"י תקפ"ב)]. משום שהם ימי דין שהקב"ה יושב ודן כל העולם ומראה ממשלתו שהוא בכל משלה. [מ"ב (שם)].

טעה ולא הזכיר (המלך הקדוש או המלך המשפט)

אם טעה ולא הזכיר המלך הקדוש, חוזר לראש (דחזקה מה שהוא רגיל הוא מזכיר). אבל בהמלך המשפט, אם נזכר קודם שעקר רגליו, חוזר לברכת השיבה שופטינו ואומר משם ואילך על הסדר. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי' ג)]. ואם לא נזכר עד שעקר רגליו דעת השו"ע (שם) שחוזר להתפלל. אולם דעת הרמ"א (סי' ק"ח) שכל שסיים הברכה אינו חוזר (אלא הוא תכ"ד יתקן, ע"י מ"ב)]. ולמעשה אינו חוזר, וי"א כן אף לבני ספרד. [כ"ח"א (אות א)].

תיקן תוך כדי דבור

אם הוא מסופק אם אמרו, חוזר לראש (דחזקה מה שהוא רגיל הוא מזכיר). [שו"ע (סי' מ"ד)]. [שו"ע (שם סעי' ג) ומ"ב (סי' ק"ח סי' ג)]. והיינו שלא שהה משגמר הקל הקדוש רק כדי ג' תיבות, ואם שהה יותר משיעור זה לא מהני חזרתו. ואפי' לפני זמן זה אם התחיל ברכה אחרת שוב לא מועיל תיקון. [מ"ב (סי' תקפ"ב סי' ז)].

מסופק אם התם כדיון

אם הוא מסופק אם אמרו, חוזר לראש (דחזקה מה שהוא רגיל הוא מזכיר). [שו"ע (סי' תקפ"ב)]. ואם התחיל הברכה שלאחריה, אלא שהוא מסופק עכשיו אם תיקן את עצמו בהמלך הקדוש בתכ"ד או לאחר כדי דבור, י"א שא"צ לחזור. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכות והנהגות תשרי ע"מ ג)]. וי"א שצריך לחזור. [דש"ח (מע' ר"ה סי' ג אות טז) והגר"ח"ק שליט"א (אשרי ישראל פמ"ה הגה רג)]. ולמעשה לא יחזור. [דכיון שיש מח' הולכים מספק להקל, ע"י בשמעתא עמיקתא גליון פ'].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבועמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': 6761* יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הנכימי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

העלון נתרם לע"נ מרדכי מנחם מנדל בן אברהם יעקב זצ"ל - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-052